

Motion till riksdagen

1987/88:K505

av Alf Svensson (c)

om myndigheters skyldighet att informera om individens rättigheter

Det demokratiska samhället har blivit mycket svåröverskådligt för den enskilde. Varje specialiserad myndighet eller institution inom det statliga eller kommunala området torde däremot tämligen väl behärska sitt eget ansvarsområdes regler och bestämmelser.

I mötet mellan den enskilde och myndigheten är därför underlaget för kommunikation och ställningstagande "ojämlikt". Medborgaren som kommer i kontakt med en myndighet har en allmän bild av myndighetens kompetensområde, medan myndighetens representanter behärskar alla detaljregler och undantag. I de flesta fall har detta inga negativa konsekvenser. Vi har i Sverige byggt upp en myndighetstradition som innebär att samhället skall värna om den enskildes rättigheter. Tjänstemännen portionerar därför ut den information de anser behövs för att den enskilde i ett visst fall skall få god information och kunna ta ställning till ett beslut.

I de fall det uppstår konflikt mellan individ och myndighet kan det dock bli så att denna skillnad i kunskap om gällande lagar och regler blir till nackdel för individen. Särskilt gäller det kontakter med myndigheter eller institutioner som i större eller mindre grad har rätt att utöva inflytande över eller kontrollera förhållanden som för den enskilde har stor betydelse. Det kan gälla konflikter t. ex. om behandlingen av en sjukdom, om hur barnens undervisning skall ordnas, om olika former av frihetsberövande osv.

Den skriftliga eller muntliga information myndigheterna lämnar tar självfallet inte i första hand sikte på konfliktsituationerna och den enskildes rättigheter gentemot myndigheten. Informationen är oftast utformad med en positiv serviceanda.

Skriftlig "rättighetskatalog" till den enskilde

I många fall är det därför enligt kds mening viktigt att komplettera upplysningarna med en särskild information om vilka rättigheter (och skyldigheter) den enskilde har i kontakterna med myndigheten och vilka skyldigheter myndigheten har gentemot den enskilde. På ett fåtal områden finns redan sådan informationsplikt. Som exempel kan nämnas att en myndighet alltid måste lämna skriftlig besvärshänvisning när den meddelar någon ett beslut som är möjligt att överklaga.

En sådan utvidgad informationsplikt kan t. ex. gälla följande situationer.

När barnen skrivs in i samhällets barnomsorg eller i skolan skulle föräldrarna få en "rättighetskatalog" som beskriver vilken initiativrätt föräldrarna har, i vilka fall barnomsorgen eller skolan är skyldig att inhämta föräldrarnas åsikter, ha samråd med föräldrarna eller begära deras medgivande för en viss åtgärd.

När en patient skrivs in på sjukhus skulle skriftlig information lämnas om patientens rättigheter och sjukvårdspersonalens plikt att informera och samråda med patienten.

När en värnpliktig påbörjar första tjänstgöring skulle information lämnas om vilka rättigheter den enskilde har att t. ex. vägra utföra en viss order och i vad mån skilda regler gäller i freds- resp. krigssituation.

När en misstänkt person grips av polisen skulle den skriftliga informationen behandla de rättigheter personen har att kontakta advokat och anhöriga, hur länge personen kan vara gripen, anhållen osv.

I en del situationer är informationen så viktig för medborgaren att myndigheten borde vara skyldig att arkivera en handling där den informerade personen får intyga att han eller hon tagit emot myndighetens skriftliga "rättighetskatalog". I de fall personen har bristfällig läsförmåga borde informationen läsas upp. Om personen har bristfälliga kunskaper i svenska språket, skall informationen översättas.

Central för information om medborgerliga rättigheter

Myndigheternas skriftliga information om individens rättigheter i kontakt med myndigheten borde kompletteras med en särskild, riksomfattande informationscentral.

Informationscentralen skulle snabbt kunna svara på frågor från enskilda om vilka rättigheter (och skyldigheter) gentemot en myndighet de har i en viss situation. Informationscentralen skulle däremot inte själv lämna hjälp utan endast upplysa den enskilde om *var* han kan få hjälp att hävda sin rättighet.

För att informationscentralen skall vara lätt att kontakta bör den ha samma telefonnummer i hela landet (t. ex. i 90-serien). Samtalen skall kunna ringas för lokaltaxa. Centralen skall ha öppet även på natten. Förslagsvis borde t. ex. en person som grips av polisen alltid ha rätt att ringa till informationscentralen.

Om en informationscentral för medborgerliga rättigheter skall bli ett starkt skydd för medborgarna, måste den få en fristående ställning gentemot andra myndigheter. Jurister och tjänstemän som har en god överblick över myndighets-Sverige skall svara för informationen. Centralens uppgifter och telefonnummer måste bli kända av varje invånare.

De åtgärder som här föreslagits – viss informationsplikt för myndigheter samt en informationscentral för medborgerliga rättigheter – kan i bästa fall medverka till att myndigheternas kontakter med enskilda blir sådana att eventuella konflikter lättare kan lösas i en konstruktiv anda.

Hemställan

Mot. 1987/88

K505

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag om plikt för myndigheter att i vissa situationer lämna skriftlig information om den enskildes rättigheter i kontakten med myndigheten,

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag om inrättande av en central för information om medborgerliga rättigheter i enlighet med vad som anförts i motionen.

Stockholm den 19 januari 1988

Alf Svensson (c)

